

Félezer szavunk finnugor eredetű

Egy évtized alatt két kiadásban is megjelent Domokos Péter *Szkitiától Lappónjáig* című, a finnugor nyelvrokonság és a magyar őstörténet irodalmunkban tükröződő históriáját bemutató kötete. A finnugrisztika tudományos eredményeinek jelenkori társadalmi fogadtatásáról a második kiadás elő- és utószavában az elsőben olvashatónál mégis keserűbben szól a könyv. A látszólagos ellentmondásról – amihez még hozzátehetjük, hogy a szerző népes magyar delegáció tagjaként vesz részt a Helsinkiben hétfőn kezdődő III. Finnugor Világkongresszuson – beszélgettünk az Eötvös Loránd Tudományegyetem finnugor tanszékének vezetőjével.

• A második kiadás 1998-ban írt előszavának és utószavának keserősége azóta sem oldódott bennem. Igaz, az egyetemünkön finnugor, finn és most már észti szakot is választhatnak a hallgatók – mellesleg szólva: a miénk a világ legrégebbi, immár 128 éves finnugor tanszéke, 26 ezer kötetet számláló szakkönyvtárral. Igaz, hogy van finn, észti és udmurt lektorunk, finn nyelvészetet és finn irodalmat előadó vendégtanárunk és Szombathelytől Szegedig és Pécestől Debrecenig az ország más egyetemein, főiskoláin is dolgoznak valamelyik finnugor nyelv anyanyelvi lektorai. Napvilágot látnak kiadványsorozatok, például az Uralisztikai Tanulmányok vagy a Budapesti Finnugor Füzetek kötetei. Vannak azonban a mérleg másik serpenyőjébe való tények is. Például az ELTÉ-n tavaly egyetlen intézetbe vonták össze a magyar nyelvészeti és a finnugor tanszékeket. Márpedig ez az önállóság bizonyos fokú elvesztésével, a meglévő szakmai műhelyek későbbi elhalásával jár, járhat. Pénzhiány miatt kevesebb értékes könyv jelenhet meg a finnugrisztika köréből, mint amennyi megjelent az előző évtizedekben. Nemcsak a kedvezőtlenebb anyagi körülmények nehezítik tudományunk dolgát! Hanem az is, hogy erős médiabeli, olykor politikai szándékoktól sem mentes támogatást kapnak teljességgel tudománytalan nyelvészeti, őstörténeti elméletek.

Ősnyelvészek tündöklése

– Súlyos megállapítást tett...

• Pedig nem mondhatok mást. Igaz, a dilettantizmus nem új keletű. De a kétszáz évvel ezelőtti vagy a száz évvel ezelőtti tudománytalan nézeteket többé-kevésbé menthette, hogy kevés volt a forrás, gyerekcipőben járt a szakkutatás. Ma már azonban más a helyzet. És mégis seregnyi olyan „ősnyelvész”, „ősmagyarkutató” lép a nagyközönség elé, aki a szaktudomány eredményeit figyelmen kívül hagyva hirdeti szóban és írásban a maga fantazmagóriáit – és csak ritkán fordul elő, hogy ennek a harsogásnak ellentmondhat a tudós csendesebb szava. Egy hazai hetilap egy évig hetenként egy-egy teljes oldalt szentelt történész- vagy nyelvészeti végzettség nélküli vagy egy másik tudományban jártas, de abban csalódott, megkeseredett emberek vélekedéseinek – de nem adott teret egyetlen szakmailag valóban felkészült válaszdónak sem. Nekik – jogászoknak, orvosoknak,

nyugalmozott katonatiszteknek, politikusoknak, természettudósoknak vagy éppen bármiféle szakképzettség nélküli embereknek – a szó szoros értelmében kevés a Föld és a belátható történelem a magyarság tér- és időbeli elhelyezésére. Nekik minden tekintetben a magyar a legjobb, a legrégibb, mindennek a kezdete.

– Száz éve is akadt, aki szerint Ádám és Éva magyarul beszélt, akkor is voltak a múltunkat fényesíteni akaró, a „halszagú” finnek helyett a „kardos” törökséget őseinknek tudni akaró vélekedések.

• Igen. És a magyarságot becsmérő Habsburg-bérencnek mondták azokat, akik felismerték, hirdették nyelvünk finnugor eredetét. Pedig azt semmiképpen sem kell szégyellnünk! Még a „régiségmániások” szemszögéből sem. Hiszen a magyar nyelv a finnugorságon belül már körülbelül háromezer éve önállósodott, régebben, mint például a latinból eredeztethető újlatin nyelvek, mondjuk az olasz vagy a francia. Egy magyar és egy finn vagy mordvin anyanyelvű ma épp emiatt nem értetheti meg magát egymással úgy, mint egy párizsi és egy római polgár. A későbbiekben a „Bécs-bérencséget” felváltotta a „Moszkva-bérencség” jelszava, az ősmagyarkodók – kiváltképpen a legutóbbi évtizedben – egyre erőszakosabban hazaárulózzák le az általuk „hivatalosnak” bélyegzett szaktudományt.

Új alapnyelvelmélet

– Lehetetlen, hogy egy „amatőr” olyan ötlettel áll elő, amelyik megtermékenyítheti a finnugrisztika egyik vagy másik részterületét?

• Ötletek lehetségesek. De a nyelvészeti műveltség hiánya nagy hibákhoz vezet. Akkor is ha az ötletek jó szándékból fakadnak. Avégett, hogy felragyogtassák a magyar múltat. De ők általában egy sohasem volt múltat álmodnak a valóságos helyett. És ezzel voltaképpen lejáratják a tudományt. A tudomány, persze, sohasem lezárt. A finnugrisztikán belül is napjainkban bontakozik ki egy belső „részháború”. Néhány finn nyelvész szerint a finnek embertanilag olyan germánok, akik valamely okból északra szakadván a nyelvüket felcserélték a már régebben ott tanyázó lappok nyelvére.

– Elveszítheti egy nép így a nyelvét?

• Akad rá példa. A bolgárok valamikori török nyelve évszázadokkal ezelőtt szlávra cserélődött. Visszatérve az említett finn „háborúhoz”: a nyelvészeti szakmán belül nálunk is vannak tudományos viták. Nálunk is született egy új alapnyelvelmélet. Vagyis, hogy évezredekkel ezelőtt nem egy alapnyelv létezett, hanem hogy az egymáshoz közeli csoportokban távoli eleink több, de egymáshoz hasonló nyelvet használtak.

– Ezek a nyelvek mitől hasonlítottak egymáshoz?

• Ha így volt, alighanem a hosszú egymás mellett élés okán. De ez még nem bizonyos, a viták csak most kezdődnek. És hangsúlyozom, hogy ezek tudományos viták. Ezen közben a szakemberek közül senki sem tagadja, hogy a magyar nyelv szerkezete és alapszóincse – tehát nem a magyar nép embertanilag! – finnugor eredetű. Körülbelül félezer olyan szavunk van, amelyik évszázadok, évezredek folyamán sokat változott ugyan és messze került a többi finnugor nyelv azonos jelentésű hangalakjától – amint hogy azoké is egymástól –, de finnugor eredete, rokonsága vitathatatlan. És ezek az alapszavak nagyon gazdagon tovább képezhetők! Nem a véletlen műve tehát, hogy például a *Himnusz* szavainak 80 százaléka finnugor eredetű.

Eleven ember a tükörben

– A legkisebb finnugor eredetű nyelveket napjainkban már csupán néhány százan, esetleg még kevesebben beszélnek. E nyelvek jövője – legalábbis a mindennapi használatot illetően – meglehetősen sötét. Foglalkoznak-e velük a világkongresszuson?

• Természetesen. De nemcsak a nyelvvel foglalkozunk, hanem az azt beszélők, ismerők művészetével, mindennapi életével is. Az e nyelveken beszélők, az e nyelveket még ismerők képviselői – ha nem is nagy számban – ott lesznek Helsinkiben. Az első, 1992-ben Sziktivkárban és a második, 1996-ban Budapesten rendezett világkongresszuson sok szó esett arról, hogy nemcsak a nagyobb finnugor nyelvű népeknek, a magyarnak, a finnek és az észteknek, hanem a kicsiknek, a voguloknak, az osztjákoknak, a mordvinoknak, a zürjéneknek, a lappoknak és a többieknek is szükségük van nemcsak nyelvészekre, hanem lehetőleg a nemzetiségük nyelvét is ismerő mérnökökre, orvosokra, közgazdákra, művészekre, környezetvédelmi és más szakemberekre is. Hogy ha a tükörbe néznek és nézünk, ne valamiféle egyenmaszk, hanem eleven ember nézzen vissza rájuk és ránk. A világkongresszusoknak ez a céljuk. Ezért van sok tennivaló a kongresszusok közötti időszakokban is. Magyarország e tekintetben a finnekhez képest lemaradásban van. Északi nyelvrokonaink meglehetősen sokat fordítanak a kis finnugor nyelvű népek tankönyveinek kiadására és arra, hogy e népek fiataljai náluk folytathassanak felsőfokú tanulmányokat. E területeken okvetlenül követnünk kellene őket – ha tanul is már nálunk néhány, a finnugor nyelvű kis népek köréből érkezett diák. Nagyon hiányzik egy a nyelvrokonság kutatásával, a nyelvrokonainknak való segítségadással foglalkozó – a finneké és az észtekéé már létező – hosszú távú program. Abból nem hiányozhatnának a magunk iskolarendszerére vonatkozó passzusok sem. Hadd idézzek ezzel kapcsolatban a *Szkitiától Lappóniáig* végszavából: „szólni kell – az eddiginél elgondolkodtatóbb módon – a nyelvünk eredetéről szőtt és szövődő álmokról, szembesítve ezeket az egyáltalán nem lehangoló valósággal, tényleges nyelvrokonságunkkal, a rokon népeknek kellőképpen még mindig nem méltatott gazdag szellemi termésével”.

D[aniss] Gy[őző]

